

Korte herdenkingsrede bij het overlijden van Dr.J. Zijlstra, oud minister-president en oud-lid van de Eerste Kamer, 15 januari 2002.

(Ik verzoek U te gaan staan.)

Op de zondag voorafgaande aan de kerstdagen vorig jaar overleed Jelle Zijlstra op 83-jarige leeftijd. Er is niet ten onrechte opgemerkt dat het iets symbolisch heeft dat het einde van zijn aardse leven samenviel met het einde van bijna zeven eeuwen van de gulden. Jelle Zijlstra hield van orde, hetgeen ook tot uiting kwam in zijn liefde voor de muziek van Bach. Discipline en helderheid in het financieel-economische bestel stond hij voor als econoom, in zijn ministerschappen en in zijn presidentschap van de Nederlandsche Bank. Hij was voorstander van een verantwoorde sociale markteconomie maar moest niet veel hebben van wat hij noemde ‘de euforie van de beheersbaarheid van het economische leven door een wijze overheid...’ Een beperkte overheidsrol achtte hij ook geboden, omdat hij met oog voor historisch economische ontwikkelingen een direct verband zag tussen economische orde en de politieke parlementaire democratie. Bij wijze van slotsom tekende hij daar later over op (en ik citeer) ‘... op den duur moet er harmonie zijn tussen de politieke en economische aspecten van de samenleving. Zij zullen óf beide democratisch, óf beide totalitair zijn! De inbedding van de Euro in convergentiecriteria en stabiliteitspact sluit zeker bij zijn opvattingen als econoom aan, maar zijn politieke ervaringen, nationaal en internationaal, zullen hem nog niet de zekerheid gegeven hebben dat de nodige financiële discipline in de deelnemende Eurolanden en voorziene toetreders een onomstotelijk gegeven zal zijn. Hij had ervaren hoe moeilijk het was zijn Zijlstra-norm, ‘de ruimte’, een soort voorloper van de Zalm-norm uitgevoerd te krijgen.

De historicus Puchinger, die korte biografieën over enkele ministers-presidenten uit de vorige eeuw schreef, maar zich in het bijzonder bezighield met Zijlstra,

kwam tot de volgende conclusie (die ik citeer)... ‘hij heeft zich voor het leven een plaats verworven in de politieke geschiedenis van ons land, waarbij wetenschap en politiek, trouw aan zijn partij en een grote mate van zelfstandigheid hand in hand zijn gegaan....’

De grote stappen in de loopbaan van Jelle Zijlstra zijn goed gedocumenteerd in de door hem in 1992 gepubliceerde memoires ‘Per slot van rekening’. Geboren en getogen in het Friese land ontwikkelde hij zich na de Tweede Wereldoorlog in hoog tempo tot een veelbelovend hoogleraar. Aan gekoesterde wetenschappelijke activiteiten wist kabinetsformateur Donker in 1952 op doortastende en handige wijze een eind te maken. In het vooruitzicht bleken ministerschappen gedurende een periode van elf jaren te liggen eerst voor economische zaken en daarna van financiën. Zijn erkende deskundigheid leverde hem als lijsttrekker voor zijn partij, de ARP intussen, geen electorale winst op. Die winst kwam pas na het korte overgangskabinet in 1966-1967, na de zogenaamde ‘nacht van Schmelzer’, dat hij leidde. En hoewel het Nederlandse volk van harte instemde met het lied van Wim Kan ‘Jelle zal wel zien’ omdat men het interpreteerde als een uiting van lof op een degelijk politiek bestuurder die niet zichzelf zoekt, zou Jelle Zijlstra zich niet meer voor de vaderlandse politiek laten vangen. Ook in 1981 wist Van Agt hem niet tot een nieuw premierschap te bewegen. Hij zal in 1982 ook zijn presidentschap van de Nederlandsche Bank beëindigen, een post die hij met zeer veel genoegen en inzet bekleedde van af 1967, nadat hij zelf de al in 1966 verkregen benoeming had ingetrokken ter wille van zijn korte minister-presidentschap, een gang van zaken overigens die niet iedereen waardeerde. Maar in 1981 wilde hij het kalmer aan gaan doen en meer tijd aan zijn gezin besteden. Met het hem kernmerkende gevoel voor zelfrelativering haalde hij zijn dochter aan die opgemerkt zou hebben ‘Iedereen schijnt jou geweldig te vinden, maar wij vinden jou waardeloos’. ‘Een terechte opmerking’ voegde hij daaraan toe.

Vestigingsplaatsen werden definitief Park Oud Wassenaar en het boerderijtje 'De Tike' in Friesland. In 1983 werd hij Minister van Staat.

Al eerder had hij opgemerkt geen echte 'homo politicus' te zijn, hij bleef meer 'homo economicus'. In bijna bevindelijke taal omschreef hij dat hij zijn tenten in de politiek had opgeslagen, maar zijn huis elders had gevestigd, en dat stond vooral voor DNB. Maar ondanks alle wisselvalligheden bleef hij zijn partij met overtuiging trouw en betreurde in wezen het opgaan van de ARP in het CDA, maar als realist begreep hij ook dat het niet anders kon. In deze zaal is het goed in herinnering te brengen dat hij het lidmaatschap van de Eerste Kamer 'een verrukkelijke bezigheid' vond en dat hij hier een aantal indringende 'financiële' beschouwingen gaf. Hij was trouwens in 1957 onder de indruk gekomen van de juridische expertise in deze Kamer in debatten over de goedkeuringswetten voor de aanvaarding van het EEG- en Euratom-verdrag. Jelle Zijlstra was een overtuigd Europeaan. Hij heeft met name een grote rol gespeeld in de jaren '70 in de beleidsvorming rond de Europese valuta, in het bijzonder nadat president Nixon de dollar had ontkoppeld aan het Bretton -Woods stelsel. Persoonlijk bewaar ik heel bijzondere herinneringen omdat ik in het Monetair Comité met hem mocht optrekken. Gegeven het grote belang van de landbouw in het toenmalig Europees en Nederlands beleid sprak het vanzelf dat ordelijke valutaverhoudingen voor de prijsvorming van landbouwproducten en dus internationale handel van bijzonder betekenis waren. Ook hier werd Zijlstra gerespecteerd om zijn grote theoretische én praktische kennis.

Een bekend Nederlands historicus concludeerde 'de figuur van de minister-president is een nationaal bezit'. Die conclusie gaat ten volle op voor Jelle Zijlstra, maar dan voor diens gehele werk ten dienste van Nederland. Ik spreek de hoop uit dat die algemene erkenning al zijn dierbaren tot troost mag zijn. Wij zullen Jelle Zijlstra ons dankbaar blijven herinneren.